Äðàãîöåííûå êàìíè è ñóááåðèÿ

Ðàáîòàÿ íàä êíèãîé «Î÷åðêè ïî èñòîðèè êàìíÿ», àêàäåìèê Àëåêñàíäð Åâãåíüåâè÷ Ôåðñìàí õîòåë âêëþ÷èòü â íåå ãëàâó «Êàì
ìàòåðèàëà. Îí äåëàë âûïèñêè èç ñòàðèííûõ òðàêòàòîâ è ñîâðåìåííûõ íàó÷íûõ êíèã, èíòåðåñíîâàëñÿ äðåâíèìè êíèãàìè î êàìíÿõ. Ðàç
ñóááåðèÿõ. Ôåðñìàí ñîáèðàë ìíîãî÷èñëåííûå ñâåäåíèÿ, ñðàâíèâàë èõ è ñâîäèë âîäåèíî â òàáëèöû, ïî êîòîðûì ìîæíî ïðîñëåäèòü, ó ê
ñèîâàòèêâ äðàãîöåííûõ êàìíåé — òàëèñìàíîâ, ñîñòàâëåííî âêäåâìèêîì Ôåðñìàíîì, ñîõðàíèëàñü òàêàÿ, íàïðèìåð, çàïèñü: «
ãðàíàò, ìàðòà — ÿøìó, ôåâðàëå — àìåòèñò, àïðåëå — ñàïôèð, ìàå — èçó
àêâàìàðèí, èþëå — îíèêñ, íîÿáðå — òîïàç, ââãóñòå — ñåðäîëèê, äåêàáðå &m
äðàãîöåííûõ êàìíåé, ïîëàãàÿ, ÷òî îíè ìîãóò ñäåëàòü ÷åëîâåêà íåâèäèìûì, óáåðå÷ü åãî îò «ïîð÷è», ïðèíåñòè åìó ñ÷àñòüå, çàîðîâüà,
íåïèñàíûìè ïðàâèëàìè. Ïåðâîíà÷àëüíî âñå óêðàøåíèÿ, êîòîðûå ëþäè íîñëèè íà ñáåå, èìåëè çíà÷åíèå àìóëåòîâ. Ñ÷èòàëîñü, ÷òî ìíèìàÿ
Ïîñêîëüêó ñëàáûå ëþäè ñêîðåå ïîäâåðãàþòñÿ âîçäåéñòâèþ êîëäîâñòâà è äüÿâîëüñêèì íàâæåæåíèÿì, ê ñòîëü ñâîåâáîäàçíîé çàùèòå
÷òîáû òàêèì îáðàçîì íîe íå ïîâåðãàëèñü âëèÿíèþ äóóãèõ àìóëåòîâ ñ ïðîòèâîäéñòâóþùåé ñèëîþ. Îí ìíåíèþ óæå óíîìÿíóòîãî íàìè Ì.
îáùàíèÿì; ãèàöèíò êàê êàìåíü áîãà Ìåðêóðèÿ ïîêðîâèòåëüñòâóåò êóïöàì è àðòèñòàì; àìåòèñò ïîìîãàåò îáóçààòü ñòðàñòè; ÿñíèñ
ðóáèí — çàáâåíèâ è ïå÷àëü, ñàðäîíèêñ — ñóïðóæåññêîå ñ÷àñòüå è âåðíîñòü; ððèçîëèò ïðåäîõðàíÿåò îò ñóíàøåñò
êðåñòîíîñöû ïðèâåçëè èç Àçèè â Åâðîïó ìîæåñòâî ðàçíûõ êàìíåé, êîòîðûì ïðèïèñûâàëè ìèñòè÷åñêèå ñâîéñòâà: äëìàç çàùèùàë îò
äîáëåñòè. Åùå â Äðåâíåì Ãðèòå âûðåçàëè àìóëåòû èç áèðþçû. Áèðþçà, ïî ìíåíèþ åãèïòÿí, îáåðåãàëà îò ïîàñíîãî ïàäåíèÿ ñ êîðàá
ïåðñèàíå. Åñëè ÷åëîâåê ñ óòðà ïîñìîòðèò íà áèðþçó, òî íà öåëûé äåíü îñâîíîâàèòñÿ îò çàáîò. Íîñÿùèé áèðþçó ïðîæèâåò æèçíü â á
óêðåïëÿòü ñåðäöå, îõðàíÿòü îò ìîðîâîé ÿçâû. Íîñÿùèé õðèçîëèò, ïî ïîâåðüþ, áûê îãðàæäåí îò íî÷íûõ ñòðàõîâ, îò õóäûõ ñíîâ. Èíòåê
ìàãè÷åñêèìè ñâîéñòâàìè ÿõîíòà. Íîñÿùèé ðåí íå ïîâåðãàåòñÿ ïðîêàçå, ÷åñíòêå è äðóãèì ïîâîáíûì áîëåçíÿì, èìóùåñòâî è áëàãîñîñòî
áëàãîðàçóìèÿ. Ñåðäîëèê èìåë ñâîéñòâà ïðåäîõðàíÿòü îò êîçíåé âðàãîâ è ñîîñîáñòâîâàë ëåãêîìó ðàçðåøåíèþ îò áðåìåíè. Íåôðèò
áîëåçíü ïå÷åíè, ñàðäîíèêîñ èçãîíÿåò çëûõ áóðîâ, ÿñíèñ (ÿøìà) çàñòàâëÿåò òðåìåòàòü çâåðåé, ñàíîèñ ïîìîãàåò âûëå÷èâàòü ïðîêàç
— ïðîòèâîÿäèåâ îò óêóñîâ çìåé è ñêîðïèîíîâ, õðèçîëèò — ëåêàðñòâî îò áîëåé â æåëóäêâ, áåðèëë — ïîëçåãî ä
þâåëèðíûâ ôèðìû è äññîòèàòèè þâåëèðîâ øèðîêî ïðîïàãàíäèðóþò ñèìâîëèêó êàìíåé. Òðóäíî íàéòè â ÑØÀ, íàïðèìåð, ÷åëîâåêà, êîò
ïðîìûøëåíííñòè ïóáëèêóåò ñïèñîê ïðåäïî÷èòàåìûõ êàìíåé ïî ìåñÿöàì ãîäà è èõ ñèìâîëû. Î÷åðåäíîé òàêîé ñïèñîê áûë îïóáëèêîâàí â
— àìåòèñò — èñêêåíîñòü; ìàðò — âêâàìàðèí — ìóæåñòâî; äïðåëü — äëìàç — íåâèíîñ
— æåì÷óã — çàíðîâüå; èþëü — ðóáèí — äîâîëüñòâî; ââãóñò — ïåðèäîò — ñåìåíîâ ñ÷
óì; îêòÿáðü — îïàë — íàäåæäà; íîÿáðü — òîïàç — âåðíîñòü; äåêàáðü — áèðþçà — ïðî
ñ ðóáèíîì, ñàïôèðîì, èçóìðóäîì, àìåòèñòîì è îïàëîì. Âîò îíè. Ðóáèí — êàìåíü ðîäèâøèõñÿ â èþëå. Ñ÷àñòëèâûé îáëàäàòåëü ð
ñàäó íå ãðîçÿò óðàãàíû. Ðóáèí — ñàìûé äðàãîöåííûé èç 12 êàìíåé, ñîçäàííûõ áîãîì ïðè ñîòâîðåíèè ìèðà. Âûñîêàÿ îöåíêà ñâî
«êîðîëü äðàãîöåííûõ êàìíåé» è «âîæäü äðàãîöåííûõ êàìíåé». Êîäóñû ñ÷èòàëè, ÷òî â ðóáèíå ãîðèò íåóãàññèìûé îãîíü, êîòîðûé íåâîç
âñêèïÿòèòü âîäó. Óòåðæäàþò òàêæå, ÷òî ðóáèí îõðàíÿåò ðàçóì è òåëî âëàäåëüöà, îòãîíÿåò çëûå ìûñëè, è õîòÿ ãåî ñâÿçûâàþò
ïðèâîäèò ê òîìó, ÷òî â íîâîé æèçíè æåðòâîâàòåëü ñòàíîâèòñÿ ìîãóùåñòâåííûì ïðàâèòåëåì, à åñëè ðóáèí áûë íå î÷åíü áîëüøèì, òî ê
ñ÷èòàëèññü íàäåæíûì ñðåäñòâîì ïðîòèâ êðîâîòå÷åíèé è âîñïàëåíèé. Âåðèëè, ÷òî ðóáèí èçëå÷èâàåò ðàíû è äàæå äåëàåò ÷åëîâåê
âëàäåëüöà. Òîò, êòî íîñèò ðóáèí òàêèì îáðàçîì, íå ìîæåò áûòü ðàíåí íè êîïüåì, íè ìå÷îì, íè ðóæüåì. Ñàïôèð — êàìåíü ðîäèâ
ñàïôèðà ðàññåêâàòñÿ îâìàí. ×àðîäåè öåíÿò åãî âûøå âñåõ êàìíåé, òàê êàê îí ïîìîãàåò ðàññëûøàòü è ïîíÿòü ñàìûå òóìàííûå ãîëîñ
Ëàíêè) öåíèëè çâåçã÷àòûé ñàïôèð êàê ëó÷øåå ñðåäñòâî ïðè ñåáå îíèêîñòâàõ. Ñóùåñòâóåò ïîâåðüå, ÷òî Çàêîíû Ìèñåÿ áûëè âûðàâëå
ñâÿùåííîñèóæèòåëè. Èçóìðóä — êàìåíü ðîäèâøèõñÿ â ìàå, ïîÿâèâøèéñÿ íà âàâèëîíñêîì ðûíêå îêîëî 4 òûñ. ëåò äî í. ý. Èçóì
ðàçíáëà÷àåò íåïîñòîÿíñòâî â ëþáâè. Ñ÷èòàåòñÿ, ÷òî èçóìðóä áëàãîïîðèÿòíî ãîðèò 4 òûñ. ëåò äî í. ý. Èçóì
ïîëèòè÷åñêèì óáåæèùåíèÿì, à êóïöû — èç êîììåð÷åñêèõ ñîîáðàæåíèé âñÿ÷åñêè ïðåïÿòñòâîâàëè ðàñïðîñòðàíåíèþ ýòèõ ñâå
Èíäèéñêèå è àðàáñêèå ëåãåíäû ïîâòîðèë Ïëèíèé Ñòàðøèé, êîòîðûé ãëàâó íá àëìàçàõ íà÷èíàåò ôðàçîé: «Âåëè÷àéøóþ öåíó ìåæäó
áûê èçâåñòåí». Â «Ëàïèäàðèÿõ» XI—XIII ââ. äëìàçû ðàççåëÿëèñü íà ìóæñêèå è æåíñêèå. Â ïàíîé èç «Ëàïèäàðèé» XVI â
òâåðäîñòü è ìóæåñòâî... äàåò ÷åëîâåêó ïîáåäó íàä âðàãàìè, åñëè äåëî åãî ïðàâîå. Äëìàç ïðèäàåò è ñîõðàíÿåò ïîðîòó óìà, ïðäà
÷åëîâåêà áîëåå ñåðüåçíûì, âûëå÷èâàåò åãî îò ëóíàòèçìà. Äëìàç äîææåí áûòü ïîëó÷åí ñâîáîäíî, áåç ïðèíóæäåíèÿ è íàñèëèÿ, òîãäà
è ïåðñû â XVI â. ñ÷èòàëè, ÷òî «ïðèñòàëüíîå ñîçåðöàíèå ïðîçðà÷íîãî áðèëëèàíòà ðàçãîíÿåò õàíäó, ñíèìàåò ñ ãëàç ìðà÷íóþ çàâåñ
êîíóóðåíòîâ, ýòî — êîðîëü êàìåé. Ìàãè, ôèëîñîôû, ïðîðîêè è àñòðîëîãè ìèíâøèõ âåêîâ ïðèíèñûâàëè ñàìîïîñòðàíåíèþ ýòèõ ñâå
ïëàíåòû è ñâÿçàí ñ ðàçëè÷íûìè äîáðîäåòåëÿìè. Êðîìå òîãî, äðàãîöåííûå êàìíè âëèÿþò íà áóäóùåå ÷åëîâåêà: ìîáóò îòðàæàòèòü çëî îò
äîñòóíûìè èì ñîñîñîáàìè ñòðåìëåñü çàùèùàòüñÿ îò ñèë ïðèðîäû. È ÷åì ñèëüíåå áûëà ïîäñîñòù, ÷åì áåñîìîìûåå ÷óâñòâîâàë ñåáÿ ÷
ñîñîñîáíûâ îãðàäèòü åãî îò áåä. ×àùå âñåãî çàùèòó èñêàëè â «åå÷íîì» äðàãîöåííîì êàìíå.

Â æèçíè àññèðèéöåâ è äàâèëîíÿí ÷ðåçâû÷àéî âàæíîå ìåñòî çàíèìàëà àñòðîëîãèÿ. Èìåííî îò ýòèõ íàðîäîâ èäåò òðàäèöèÿ, âîñ
ðîäèâøåìóñÿ ïîä ýòèì çíàêîì. Âîò êàê ðàñïðåäåëÿëè äðàãîöåííûå êàìíè ïî çíàêàì Çîäèàêà â ñòàðèííûõ òðàêòàòàõ: Äåíü ðîæ
Ìåòèñò 20 àïðåëÿ — 20 ìàÿ Òåëåö Ãàòò 21 ìàÿ — 21 èþíÿ Áëèçíåöû Áåð
Ðàê Èçóìðóä 23 èþëÿ — 22 àâãóñòà Ëåâ Ðóáèí 23 àâãóñòà — 22 ñåíòÿáðÿ
ñåíòÿáðÿ — 22 îêòÿáðÿ Âåñû Àëìàç (áðèëëèàíò) 23 îêòÿáðÿ — 21 íîÿáðÿ Ñêîðïèîí Òîïàç
äåêàáðÿ Ñòðåëåö Áèðþçà 22 äåêàáðÿ — 19 ÿíâàðÿ Êîçåðîã Ìîäè 20 ÿíâàðÿ — 1
— 20 ìàðòà Ðûáà Õðèçîëèò Çàìåòèì, ÷òî è â åãèïåòñêèõ ïàïèðóñàõ, è â ïðîèçâåäåíèÿõ äðåâíåé Êèçàíòè
óíîìèíàþòñÿ, ëèøü ñ íåâîëüøèìè ðàñõîæäåíèÿìè, îäíè è òà æå êàìíè. Âñòóïëåíèå Ñîëíöà â êàæäîå íîâîå ñîçâåçäèå, ðàñîïèîæåíîå
ñîòâàòñòâóþùèå èì ìåñÿöû ãîäà. ×àùå âñåãî çàùèòó èñêàëè â «åå÷íîì» äðàãîöåííîì êàìíå, ïîñêîë�êó ñ íèì
êàìíè âåñüìà ïî÷èòàëèñü â Èíäèè, è à ÷àñòîíñòè çà âîçíîæíîñòü èñïîëüçîâàíèÿ â ìåäèöèíå. Äîðî÷åì, íå îíèüêî â èíäèéñêèõ ðóêîïîñè
âñå èçâåñòíûå äðàãîöåííûå êàìíè. Äðåâíèå íàðîäû Ìåñîïîòàìèè — ñàëäåè, âàâèëîíÿíå è àññèðèéöû — òàêæå âåðèë

Åãèïåò. Â äðåâíèõ åãèïåòñêèõ ïàïèðóñàõ èìåþòñÿ óêàçàíèÿ íà øèðîêîå ïðèìåíåíèå êàìíåé â ñîñòàâå ìåäèöèíñêèõ ñíàäîáèé è íà à
ìàëàõèò, êðàñíäÿ ÿøìà è àìåòèñò — âîò êàìíè, êîòîðûå ÿêîáû îõðàíÿëè îò çëîãî ðîêà è äàðèëè ñ÷àñòüå. Â Òàëìóäå, ñâÿù
ãëóáîêîé, ÷òî, íàïðèìåð, àìóëåòó, êîòîðûé íîñèë Àâðààì, ìèôè÷åñêèé ðîäîíà÷àëüíêê åâðåââ, ïðèïèñûâàëàñü ñâåðõúåñòåñòâåííàÿ
äî íàøèõ äíåé. Ê ïðèìåðó, àòðèáóòàìè òàêîãî âðà÷åâàíèÿ è ñåé÷àñ ïîëüçóþòñÿ øàìàíû — «ìåäèêè» íåêîòîðûõ àôðèêàíñêèõ
ïðîñòî íîñèòè â âèäå àìóëåòà, à ïðèíèìàòü âîâíóòðü. Îäèí èç ïðîñëàâëåííåéøèõ âðà÷åé ñâîåãî âðåìåíè Ïàðàöåëüñ (1493—1
ïðèñòóïèâøèé ê ïîèñêó õèè÷åñêèõ ñðåäñòâ äëÿ èõ ëå÷åíèÿ, áûë òåì íå ìåíåå óáåæäåí â èñöåëÿþùåì äééñòâèè ìîãèõ äðàãîöåí
ñâîåì ñî÷èíåíèè «Î÷åðê î ïðîèñõîæäåíèè è ñâîéñòâàõ êàìíåé» ïèñàë î òîì, ÷òî âî âñå âðåìåíà äðàãîöåííûå êàìíè áëèãäàäðÿ ñâîåé ð
ïðèðîäû. Íî, êðîìå òîãî, âåëèêèé ó÷åíûé áûë ñêëîíåí âåðèòü â òî, ÷òî êàìíè ìîãóò èñöåëÿòü îò áîëåçíåé: âåäü ëåêàðè íà ïðîÿæåíí
ëåêàðñòâ îò áîëåçíåé ñåðäöà, íàïðèìåð. À çíà÷èò, ñ÷èòàë Áîéëü, íåëüçÿ ñðàçó è áåçîãîâîðî÷íî îòâåðãíóòü âñå òå öåëåáíûå ñâî
êà÷åñòâå ëêêàðñòâ áûëè äîñòóïíû òîëüêî ñîñòîÿòåëüíûì ëþäÿì, à òåì, ÷òî ïîáåäíåå, ïðèõîäèëèñü èñêàòü áîëåå äåøåâóþ çàìåíó: â
íà÷àëà XIX â., õîòÿ óæå â ñåðåäèíå XVIII â. èçâåñòíûå ó÷åíûå òîãî âðåìåíè âûñêàçûâàëè ñåðüåçíûå ñîìíåíèÿ â èñïîëüçîâàíèè êà
èñïîëüçîâàíèè êàìíåé â òåðàïèè, óòâåðæäàëè, ÷òî îá èçëå÷èâàþùåì äééñòâèè äðàãîöåííûõ êàìíåé, äàæå â òåõ ñëó÷àÿõ, êîãäà
åñòü ïî ñóùåñòâó ïñèõîòåðàïèÿ. À ìåæäó òåì â ìàãè÷åñêîå âîçäåéñòâèå, ÿêîáû îêàçûâàåìîå äðàãîöåííûìè êàìíÿìè íà îðãàíèçì ÷åë
ïðè÷èíû, ïîðàâäûâàþùèå ýòè âåðîâàíèÿ. Ïðè ýòîì ïî÷òè íå ñîìíåâàëèñü â ÷óäåñíîé ñèëå êàìíÿ, à ïðèíèìàëè åå êàê íå÷òî íåçûáëåìî ñ
îáúÿñíåíèÿ òîìó, ïî÷åìó äðàãîöåííûå êàìíè áûëè íàäåëåíû ñòîëü ìèñòè÷åñêèì è êàê îíè áëèçíàâüá è ñóäüáó í
ôðàíöóçñêèõ êîðîëåé, «Ìàðãàðèòêå Ìàðãàðèòîê», óïîìèíàåòñÿ îá îãëîðîûé áðèëëèàíòå, êîòîðûé ïðîèçîøåë îò çîëîòà è ñîëîòà. A
«îíè äàæå ìîãóò îñêîðáèòüñÿ îáèäîé, èì íàíåñåííé, è âñëåäñòâèå ýòîãî ïîáëàíåòü è ïîåðÿòü ñâîþ ãëàäêîñòü». Íåäàðîì
ñàìûå óäèâèòåëüíûå, ôàíòàñòè÷åñêèå ñâîéñòâà. Ñ÷èòàëîñü, íàïðèìåð, ÷òî ïðèñóòñòâèå ñàïôèðà óáèâàåò çìåé, ãåëèî
ëàÿëè ïðè ïðèáëèæåíèè âîðà, è î êàìíÿõ, êîòîðûå ïîìîãàëè îòëè÷èòü åðíóþ æåíó îò íåâåðíîé. Â ðàçíûå ýïîõè è ó ðàçíûõ íàðîäîâ â
êàìíè ñïîêîéíûõ çåëåíûõ è ñèíèõ òîíîâ. Åãèïòÿíå ñ÷èòàëè, ÷òî èìåííî ýòè öâåòà âîïëîùàëè èäåè âå÷íîñòè, ïñòîÿíñòâà è íåçûáëåìîãî
îáíàðóæèëè çåëåñü äðââíèâ ðàçðàáîòêè ïðåêðàñíîãî èçóìðóäà è çåëåíîãî õðèçîëèòà. Ðåëèêâèè äðåâíåãèåñòêîé êóëüòóðû, íà
ñêàðàáåÿ íà íàãðóäíîé ïîâåñêê Òóòàíõàìîíà âûïîëíåíû òåõíèêîé ïåðããîðîä÷àòîé ýìàëè èç ãîëóáîé ïàñòû íà çîëîòîé îñíîâå. Ñàì æóê
èçåññòíûé êâê æóê-íàâîçíèê. Ýòè æóêè èìåþ, êâê ïðàâèëî, ÷åðíóþ îêðàñêó è ëèøü â Åãèïòå è Íóáèè, äðåâíåé ñòðàíå â Àôðèê
Ïðåäñòàâëÿåò èíòåðåñ îïèñàíèå äðåâíèì «ñàìîçàðîæäåíèÿ» ñêàðàáåÿ. Èç íàâîçà âîëà æóê ñòðîèò øàðîîáàçíûé êîêîí, íàïîìèíàþ
êîêîí, áðîøåííûé â âîäó, îòêðûâàåòñÿ, è è÷ íåãî âûëåòàåò íîâûé ñêàðàáåé. Íå ñëó÷àéíî ñêàðàáåé ó äðåâíèõ åãèïòÿí, êîòîðîãî îíè
æèçíè äóõà. Â Àññèðèè è Âàâèëîíå áûëè øèðîêî ðàñïðîñòðàíåíû ïå÷àòè-öèëèíäðû èç äðàãîöåííûõ è ïîëóäðàãîöåííûõ êàìíåé. Èõ
èìåë ñâîþ ïå÷àòü. Íà íèõ èçîáðàæàëèñü áîãè, ðàçëè÷íûå ñöåíû íàðîäíîé æèçíè è áèòâû. Íà ïå÷àòè ìåäèêà, íàïðèìåð, êðîìà èìåíè, ô
ñâèäåòåëüñòâîâàè çíàê êðåäèòîðà. Îñîáîé çíàòíûå è ñîñòîÿòåëüíûé ëþäè èìåëè ïî íåñêîëüêî öèëèíäðîâ èç äàçóðèòà, àãàòà, ÿøìû
êîòîðûå, êâê ïðàâèëî, óêðåïëÿëè â ïåðñòíÿõ. Â Åãèïòå, êðîìå òðàäèöèîííîãî æóêà-ñêàðàáåÿ, íà ïå÷àòÿõ âûðåçàëè ôèãóðêè ñâÿù
è «îïå÷àòûâàëèñü» äåðåâ äîìîâ, êðûøêè ñóíäóêîâ è äàæå êóâøèíû ñ âèíîì è ìàñëîì. Îòøëèôîâàíîûìè è ðåçíûìè êâìíÿìè óêðàøàëèñü
è öâåòíûå êâìíè ñëóæèëè íå òîëüêî äåêîðàòèâíîé îòäåëêîé. Ñ÷èòàëîñü, ÷òî îíè çàùèùàþò îò áîëåçíåé, íàïàñòåé, îïàñíîñòåé, «äóõ
ëþáèëè èçîáðàæàòü áîãîâ. Ïðàâäà, èçîáðàæåíèÿ «ãîñóäàðñòâåííûõ» áîãîâ (Çåâñà, Àïîëëîíà èëè Äåìåòðû) âñòðå÷àëèñü äîâîëüí
— Àôðîäèòû, Ýðîòà, Íèêè è Ãåðìåñà. Ñóùåñòâîâàëà óêëàÿ ñèñòåìà ïðåäïèñàíèé, ÷òî èìåííî ñëåäóåò èçîáðàæàòü íà êàæ
ëèëîâî-ôèîëåòîâîãî öâåòà, íàïîìèíàþùåãî ñèëüíî ðàçáàâëåííîå êðàñíîå âèíî, îò êîòîðîãî íâëüçÿ îïüÿíåòü. Òàê âîò, íà àìåòèñòà ïðåäïè
áûëè øèðîêî ðàñïðîñòðàíåíû è â Ðîññèè, îñîáåííî ñðåäè ìåäèêîâ è êóïöîâ. Â Êèòàå æå ïå÷àòè è ñåé÷àñ â áîëüøîì õîäó. Äåéî â òî
ïîäóøêó ñ êðàñíîé òóøüþ. Ìîãèêà ïå÷àòè âûðåçàíû èç ðåäêîãî äåðåâà, íî ÷àñòî âñòðå÷àþñÿ ïå÷àòè èç ñëîíîâîé êîñòè, ñ ðåçüáîé
— ãîðîãîî ðóóñòàëÿ, ìîðèíîà è äàæå ðóáèíà. Âî âñåõ êðóïíûõ ãîðîäàõ Êèòàÿ íà áàçàðàõ åñòü ñïåöèàëèñòû-ðåç÷èêè, êîòî
èìååò þðèäè÷åñêóþ ñèëó ïîäïèñè. Â.Â.Ñêóðëîâ